

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ІСПАНІЇ ТА УКРАЇНИ

SPECIAL TEACHING FEATURES OF TRANSLATORS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION IN SPAIN AND UKRAINE

У статті здійснено аналіз особливостей навчання у підготовці перекладачів у вищих навчальних закладах Іспанії та України. Розглядаються деякі напрями методики навчання перекладачів. Пропонується більше уваги приділяти дисциплінам спеціалізації.

Ключові слова: особливості навчання, дистанційна освіта, інформаційно-комунікаційні технології, міжкультурна комунікація.

Предлагается больше внимания уделять дисциплинам специализации.

Ключевые слова: особенности обучения, дистанционное образование, информационно-коммуникационные технологии, межкультурная коммуникация.

The article deals with special teaching features of translators in higher educational institutions in Spain and Ukraine. Some methods are offered for teaching of translators. It is necessary to pay attention to specialization disciplines.

Key words: special teaching features, distance education, information and communication technologies, intercultural communication.

УДК 378.046

Мірошник С.О.,
старший викладач
кафедри іноземної філології
Національного авіаційного університету

В статье осуществлен анализ особенностей обучения при подготовке переводчиков в высших учебных заведениях Испании и Украины. Рассматриваются некоторые направления методики обучения перевод-

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Проблема аналізу особливостей навчання у підготовці перекладачів у вищих навчальних закладах є досить актуальною в сучасних лінгвістичних дослідженнях. Необхідність розробки цієї проблематики зумовлена станом сучасного суспільства, адже в умовах постійного розширення та поглиблення сфер міжкультурної комунікації в сучасному світі і зокрема в Україні виникає потреба реформування перекладацької освіти. Значні зміни в політичному, економічному та духовному житті нашої країни зумовлюють необхідність по-новому розглядати потреби у професійній підготовці перекладачів. Зростає вимога до вищих навчальних закладів України у формуванні інтелектуального і творчого потенціалу особистості-перекладача, що й актуалізує цю проблематику.

Ефективність заходів щодо поліпшення якості підготовки перекладачів багато в чому залежить від урахування позитивних аспектів зарубіжного досвіду у цій сфері професійної освіти, зокрема досвіду Іспанії, що посідає чільне місце серед провідних країн із високим рівнем підготовки кваліфікованих фахівців перекладацької галузі. Огляд розвитку програм сучасних тенденцій підготовки фахівців у сфері перекладу у світовому контексті і детальний аналіз ситуації на сучасному етапі їх функціонування сприяли б вирішенню проблеми вдосконалення програм та технологій навчання перекладачів в Україні й адаптації їх до вимог світового освітнього простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Як зазначалося вище, проблема аналізу особливостей навчання у підготовці перекладачів у вищих навчальних закладах сприяє вдосконаленню програм та технологій навчання перекладачів в Україні й адаптації їх до вимог світового освітнього простору.

Як свідчать результати нашого наукового пошуку, проблема аналізу, систематизації і виявлення шляхів упровадження позитивних елементів досвіду програм підготовки перекладачів у світовому контексті є доволі важливою та малодослідженою на сучасному етапі. Окремі аспекти професійної підготовки перекладачів висвітлено у працях таких науковців: Г. Воронки, Т. Георгієвої, А. Іванової, С. Корсака, Т. Кошманової, І. Марцинківського, А. Парінова, Л. Пуховської, С. Романової та ін., які розглядали професійну підготовку фахівців у зарубіжній школі. У працях Т. Ганічевої, А. Гроса, Р. Кріса, Ф. Лімбах, О. Павлик, Е. Піма, Б. Рубрехта, Н. Соболя, Л. Тархової, О. Шупти, А. Янковця йдеться про професійну підготовку перекладачів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на низку вищезазначених наукових досліджень, концептуальні засади особливостей навчання у підготовці перекладачів у вищих навчальних закладах Іспанії та України на цьому етапі не були предметом окремих наукових досліджень, отже, ця проблема потребує ґрунтовного аналізу та системного вивчення.

Мета статті полягає у проведенні аналізу особливостей навчання у підготовці перекладачів у вищих навчальних закладах Іспанії та України. Звертається увага на висвітлення особливостей університетської підготовки перекладачів в Іспанії; характеризуючи її структуру, зміст і пріоритети, здійснено аналіз позитивних та негативних аспектів професійної підготовки перекладачів в університетах Іспанії.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сучасного суспільства в умовах високої якості навчання потребує збільшення кількості знань та вмінь у випускників вищих навчальних закладів. Вивчення іноземної мови давно вже стало невід-

дільною частиною навчальної програми будь-якого вищого навчального закладу. Тому в контексті нових цивілізаційних викликів усе більше країн світу використовують ці знання як рушійну силу суспільного прогресу. Для суттєвого підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі, підвищення її ролі в суспільних перетвореннях європейські країни прийняли рішення поглиблювати інтеграційні процеси у галузі науки й освіти, консолідувати зусилля наукової та освітянської громадськості, а також урядів країн з метою здійснення процесу зближення та гармонізації систем освіти країн Європи [1, с. 4]. Цей процес дістав назву Болонського.

Вступ Європи до Болонського процесу зумовив внесення радикальних змін у сферу освіти. А інтеграція України в європейський освітній простір призвела до зростання попиту на вивчення іноземних мов. Це, своєю чергою, зумовило реформування підготовки майбутніх перекладачів до висококваліфікованої професійної діяльності. Урахування зарубіжного досвіду у цій сфері професійної освіти надасть можливість покращити якість професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах України. Огляд розвитку програм підготовки фахівців у сфері перекладу у світовому контексті і детальний аналіз ситуації на сучасному етапі їх функціонування сприятимуть вирішенню проблеми вдосконалення програм та технологій навчання перекладачів в Україні й адаптації їх до вимог світового освітнього простору.

Перекладацькі дисципліни є невіддільним складником значної частини програм підготовки фахівців за різними напрямками освіти. З 90-х років ХХ століття програми підготовки перекладачів стали активно відокремлюватись від загальних програм мовної спеціалізації. Таким чином, професійна підготовка майбутніх перекладачів в університетах багатьох країн світу здійснюється за двома основними типами навчальних програм: програмами повної вищої освіти з тривалістю навчання зазвичай 5 років та послідовним здобуттям ступенів (освітньо-кваліфікаційних рівнів) бакалавра, магістра (в Україні – бакалавра, спеціаліста, магістра); магістерські програми, що функціонують незалежно від бакалаврських і передбачають 2 (рідше 1) роки навчання для студентів, які вже отримали ступінь бакалавра у відповідній галузі знань.

Перша схема підготовки переважає у багатьох європейських країнах (напр., Іспанія, Австрія, Німеччина), у Туреччині домінують бакалаврські програми з терміном навчання 4 роки. В інших країнах світу широко поширені самостійні магістерські програми підготовки перекладачів (Франція, США, Велика Британія). Така ситуація пояснюється інтенсивним вивченням іноземних мов у рамках нефілологічних програм підготовки фахівців.

Хоча Іспанія є одним з ініціаторів й активних учасників процесу європейської інтеграції в галузі освіти, країна досить обережно реформує власну систему вищої освіти в умовах Болонського процесу, прагнучи зберегти свої національні освітні традиції. Реформаційні процеси в Іспанії, спрямовані на підвищення якості та конкурентоспроможності її вищої освіти у світі та розширення мобільності студентського та викладацького складу, дали вже певні результати. У 1998 р. у Рамковий закон про вищу освіту були внесені зміни, які закріпили мінімум необхідних вимог для реалізації Болонської декларації, надавши їм статус таких, що доповнюють національну освітню систему. Тим самим вищим навчальним закладам Іспанії було надане право вибору системи підготовки студентів як за класичним іспанським, так і за новим європейським варіантом підготовки бакалаврів та магістрів [2, с. 62].

Новим для вищої освіти Іспанії стало запровадження ступеня бакалавра і магістра (майстра) у загальноєвропейському розумінні, яке стикається з низкою проблем та супроводжується дискусіями в самій країні. У вищій школі Іспанії відбуваються структурні зміни, розробка й апробація нових підходів, моделей, технологій підготовки майбутніх фахівців, зокрема перекладачів.

Для досягнення високої мобільності студентів, що є основною вимогою Болонської декларації, бакалаврські перекладацькі спеціальності в Німеччині мають подібні навчальні плани й програми. Бакалаврські програми розділені на цикли (гуманітарний, соціальний, економічний, професіональний) і розділи (фізична культура, навчально-виробнича практика, державна атестація).

Кожен цикл має базову обов'язкову частину й варіативну (профільну), яка визначається вишем. Саме варіативна частина має надати можливість студентам отримати поглиблені знання та навички для успішної професійної діяльності і підготувати їх до продовження навчання в магістратурі. В основі навчання лежить загальнофілологічна освіта з двох іноземних мов, яка доповнюється семінарами з перекладу та введенням в одну із галузей спеціалізації (техніка, право, природничі науки, медицина, економіка) та із загальнолінгвістичних та культурологічних дисциплін. У всіх університетах пропонуються комп'ютерні курси й дисципліни з інформаційних технологій. Процес навчання не такий академічний, як у вітчизняних вузах, більш гнучкий та орієнтований на індивідуальні потреби та інтереси студентів, що відповідає потребам європейського ринку праці і враховує сучасні та майбутні практичні завдання, з якими стикатимуться студенти в своїй подальшій професійній діяльності. Бакалаврський іспит складається з письмової бакалаврської роботи та усного випускного іспиту.

Для вступу до магістратури обов'язкове не лише отримання ступеня бакалавра в галузі перекладу, а й складання вступного іспиту, що підвищує рівень магістерської перекладацької освіти. Характерною ознакою незалежних магістерських спеціальностей є їх профільна спеціалізація. Вони спрямовані на задоволення конкретних потреб ринку перекладацьких послуг і передбачають наявність спеціалізованих дисциплін, що дають змогу додатково отримати необхідні знання у сфері майбутньої професійної діяльності. Програми підготовки магістрів-перекладачів передбачають два етапи навчання. Перший етап навчального процесу включає загальні дисципліни (як правило, основи письмового та усного перекладу). На другому етапі передбачено вивчення спеціалізованих дисциплін, які залежать від обраного напрямку підготовки.

Багато спеціалістів та адміністрації навчальних закладів не цілком задоволені наявною моделлю освіти, яка не повністю відповідає потребам сучасного інформаційного суспільства. Часто можна почути критичні думки про втрату якості освіти і недостатню привабливість підготовки перекладачів в університетах. Панує думка про те, що під час навчання перекладачів потрібно більше уваги приділяти дисциплінам спеціалізації, позаяк нині перекладачі витісняються з ринку праці спеціалістами з інших галузей зі знанням іноземної мови чи з додатковою кваліфікацією з транслаторики. Все частіше висловлюються думки, що як на бакалаврських програмах, так і на магістерських філологічні дисципліни не мають домінувати над спеціальними й загальномовними предметами, дисциплінами з транслаторики та культурології. В іспанських університетах більше уваги приділяється новим вимогам до професійної діяльності перекладача чи вже сформованим сферам діяльності, таким як локалізація програмного забезпечення, міжкультурна, технічна кореспонденція, соціальне представництво, міжкультурний менеджмент конфліктних ситуацій, а також підготовці студентів до особливих умов і вимог естафетного (ретрансляційного) перекладу, широкому впровадженню нових мовленнєвих технологій та іншим допоміжним засобам, формуванню і розвитку навичок групової роботи.

Переклад – відтворення оригіналу усного або письмового повідомлення (у широкому значенні цього слова) засобами іншої мови зі збереженням єдності змісту та форми. Перекладач (у широкому розумінні) – проміжна ланка в комунікації, необхідність в якій виникає у випадках, коли коди, якими користуються джерело й адресат не збігаються; у вузькому значенні – людина, яка професійно займається перекладом [2, с. 4]. Отже, переклад – цілісне передавання змісту того, що було висловлено, перекладаються не слова, граматичні конструкції чи інші засоби мови оригіналу,

а думки та зміст оригіналу. Тому під час професійної підготовки перекладачів в Іспанії відбувається послідовна адаптація навчання перекладу до вимог інформаційного суспільства, що розвивається, яка охоплює такі моменти:

- акцент на професійну спеціалізацію і підготовку майбутніх перекладачів у рамках каталогу додаткових спеціальностей, що постійно розширюється та актуалізується;

- розширення пропозиції навчальних дисциплін у сфері інформаційних технологій, ознайомлення студентів з технічними можливостями комунікаційних технологій з метою якнайкраще підготувати студентів до вимог і наслідків політичної та наукової глобалізації;

- акцент на науковому характері навчання перекладу завдяки введенню дисциплін із транслаторики, міжкультурної комунікації, мовознавства;

- викладання, яке орієнтоване на мовні типології та універсалії, щоб забезпечити подальшу спеціалізацію з конкретної мови і культури, поглиблення рівня знань із мовних дисциплін.

Натепер від посередника очікується наявність знань, умінь та навичок, які безпосередньо не пов'язані з професією перекладача: самостійне складання текстів (не тільки кореспонденції чи протоколів, а й технічних, науково-популярних, публіцистичних), оцінка, рецензування текстів, створення адаптованих версій програмного забезпечення (локалізація), редагування текстів, опрацювання текстів для подальшого машинного перекладу, опрацювання машинного перекладу, консультації не лише з мовних питань, а й із краєзнавчих та міжкультурних аспектів тощо. Тому в іспанській системі підготовки перекладачів у професійний профіль включені найрізноманітніші види професійної діяльності. Вимоги до професійного перекладача дуже різнобічні. Майбутній перекладач має володіти широкими фоновими знаннями, прогресуючою компетенцією в рамках рідної та іноземної мов, знаннями з теорії та стратегій перекладу, знаннями та навичками у сфері аналізу завдань перекладу, аналізу початкового тексту, навичками створення тексту на мові перекладу та його макета, володіти методами необхідної інформації, включаючи самостійну роботу з термінологією, знаннями про особливості професійної діяльності мовного посередника.

Програми навчання в університетах Іспанії, які готують перекладачів, базуються на вже сформованій загальномовній компетенції студентів, яка в подальшому вдосконалюється в процесі навчання майбутніх перекладачів. На думку іспанських дидактиків та методистів, недопустимою є ситуація, коли основна мовна компетенція не сформована до початку навчання в університеті і що така ситуація є результатом поширеної думки про те, що для професії перекладача насамперед

важливими є знання іноземної мови. Як результат дуже часто відсутня координація між заняттями із дисциплін спеціалізації та заняттями з усного і письмового перекладу, де ці набуті спеціальні знання мають застосовуватися на практиці.

Особлива увага в іспанській системі навчання спеціалістів з усного та письмового перекладу приділяється тестуванню на професійну профпридатність студентів для професії перекладача, тому що майбутні перекладачі мусять мати низку особистісних якостей: особливе логічне мислення, здатність до аналізу; креативність, яка є необхідною під час створення кінцевого тексту, а також для перекладу складних текстів у разі, коли звичайних стратегій перекладу бракує; інтуїцію, тобто безпосереднє, повне, необґрунтоване розуміння і впізнання; усвідомлену критичну позицію, здатність до самокритики; здатність швидко адаптуватися до нового виду діяльності, готовність постійно навчатись чогось нового, що пов'язане з постійною вмотивованістю та зацікавленістю в навколишньому світі; високу готовність і здатність до комунікації, що передбачає гарне мовлення, відкритість, уміння аргументувати.

Для перевірки рівня мовленнєвої компетенції багато навчальних закладів увели різноманітні форми письмових та усних тестів, наприклад, завдання на синонімію, антонімію, перефразування, резюмування й інші трансформаційні завдання, завдання на розпізнання помилок та написання творів. Таким чином перевіряється загальна мовленнєва компетенція, асоціативна пам'ять, індуктивні мовленнєві здібності.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що позитивним аспектом у підготовці майбутніх перекладачів в університетах Іспанії, на наш погляд, є чітка орієнтація процесу навчання на сучасні і майбутні практичні завдання, з якими студенти зіткнуться в своїй професійній діяльності. Це, зокрема, чітка професійна орієнтація магістерських програм та надання бакалаврськими програмами загальної філологічної освіти. Зміст навчальних програм на перекладацьких спеціальностях відповідає потребам європейського ринку праці й глобалізаційним процесам, тому що вони містять усі дисципліни, вивчення яких приводить до формування перекладацької компетенції. Перевага практичних занять, відносно невисокий процент теоретичних дисциплін, їх оптимальне узгодження, професійний досвід перекладачів викладацького складу забезпечують студентам високі шанси на ринку праці. Для України важливо максимально ефективно використати ці позитивні аспекти іспанського досвіду функціонування системи підготовки майбутніх перекладачів.

Система освіти України перебуває на етапі реформування. Впровадження нової Концепції

організації підготовки магістрів в Україні суттєво вплине на процес професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах. Перехід до двоступеневої системи освіти з освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» та «магістр» створить необхідність перегляду та корегування навчальних програм підготовки фахівців і перекладацьких спеціальностей. Як показує зарубіжна практика, чільне місце в системі підготовки перекладачів мають посідати саме програми профільної орієнтації, оскільки вони розроблені для підготовки кваліфікованих фахівців, здатних задовольнити потреби у професійному перекладі конкретних сегментів ринку перекладацьких послуг.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що зацікавленість у перекладацькій професії прослідковується з ранніх етапів розвитку цивілізованого суспільства. Програми професійної підготовки перекладачів у світовому контексті мають тенденцію до профільної спеціалізації. Основними їх типами є: програми повної вищої освіти та незалежні магістерські програми спеціалізованого характеру. Важливим досягненням перекладацьких програм є залучення до навчального процесу профільних дисциплін, що дають змогу отримати необхідні знання у галузі спеціалізації. Вагомий внесок у процес удосконалення якості освіти робить розвиток умінь застосування комп'ютерної техніки під час професійної діяльності. Для України важливо переглянути навчальні програми підготовки перекладачів з урахуванням світових тенденцій до спеціалізації перекладацької діяльності та максимально ефективно використати позитивні аспекти зарубіжного досвіду функціонування системи підготовки фахівців з освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр, магістр, зокрема досвіду Іспанії, що посідає чільне місце серед провідних країн із високим рівнем підготовки кваліфікованих фахівців перекладацької галузі. Огляд розвитку програм особливостей навчання у підготовці фахівців у сфері перекладу у світовому контексті і детальний аналіз ситуації на сучасному етапі їх функціонування сприяли б вирішенню проблеми вдосконалення програм та технологій навчання перекладачів в Україні й адаптації їх до вимог світового освітнього простору.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Отрощенко Л.С. Реформування вищої освіти Німеччини у контексті Болонського процесу. *Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном*: зб. матеріалів Міжн. науково-практич. конф. Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Донецьк, 2009. Випуск 5 (155). С. 62–66.
2. Полупанова Е. Инновации в высшем образовании западных стран: организационный уровень. *Alma Mater*. 2005. № 3. С. 35.